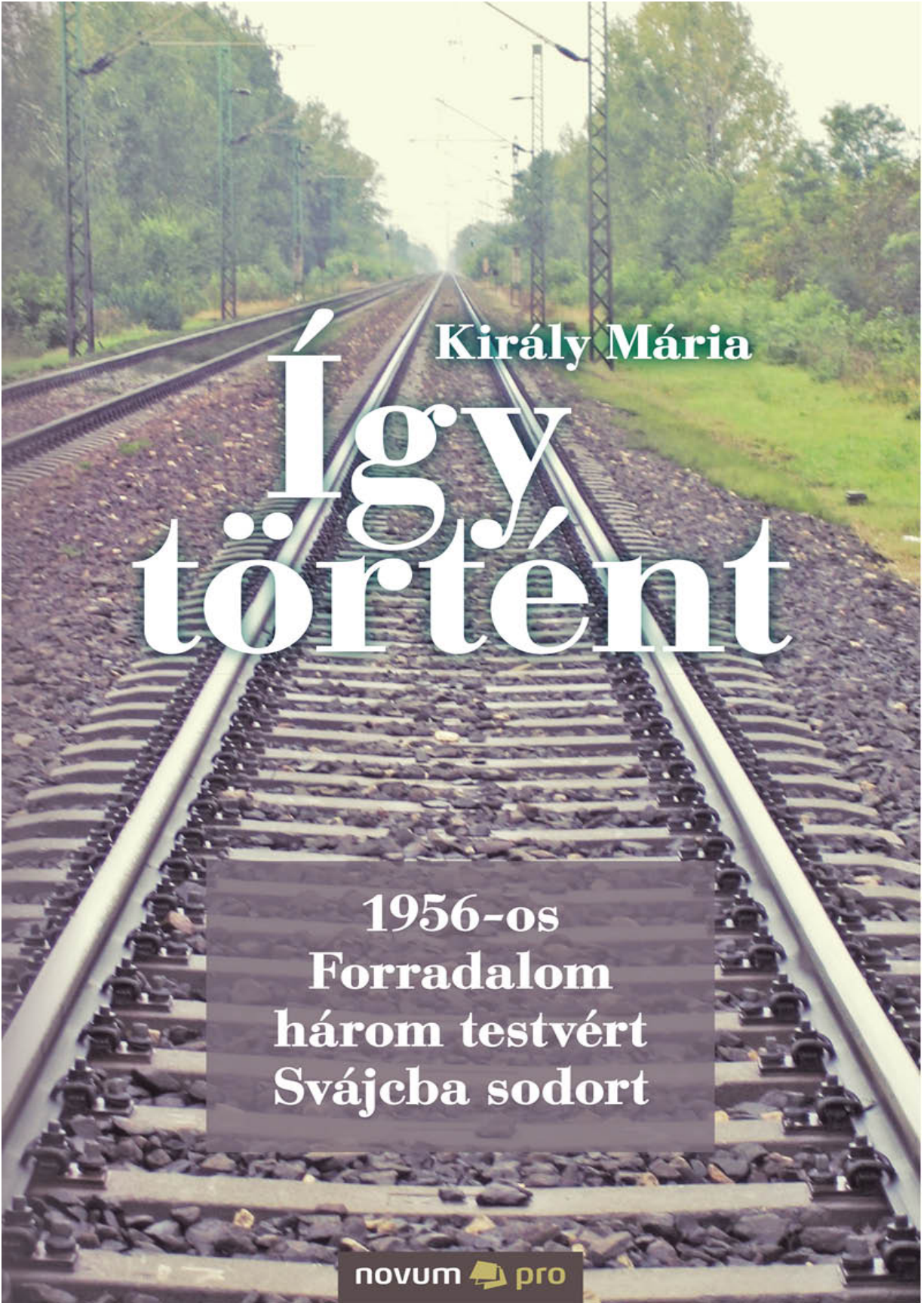

Király Mária

Így történt

**1956-os
Forradalom
három testvért
Svájcba sodort**

Király Mária

Így történt

**1956-os
Forradalom
három testvért
Svájcba sodort**

novum pro

Tartalomjegyzék

[Impresszum](#)

[Ajánló](#)

[Előszó](#)

[Az 1956-os forradalom -Szökésünk](#)

[Előzmények: 1956 eseményei](#)

[A forradalom kitörése](#)

[A forradalom átmeneti győzelme és leverése](#)

[A megtorlás Kivándorlások Nyugatra](#)

[Mi is megyünk](#)

[Át az osztrák határon](#)

[Menekülttáborok világában - Andautól Courtételle-ig](#)

[Eisenstadt, az első állomás](#)

[Flüchtlingslager Kaisersteinbruch](#)

[Hotel Hospiz, Kenyongasse 15, Wien](#)

[Gugging bei Wien, az utolsó tábor](#)

[Útban Courtételle felé](#)

[Megérkezés Courtételle-be](#)

[Életünk Courtételle-ben - A beilleszkedés évei: 1957-1958](#)

[Első napok Courtételle-ben](#)

[Svájc, Jura, Courtételle](#)

[Segédmunkás lettem a Léon Berdat SA óragyárban](#)

[Courtételle-i hétköznapok](#)

[Courtételle-i vasárnapok](#)

[Az első svájci tanfolyamom](#)

[Nyári örömeink és meglepetések](#)

[Változások Magyarországon](#)

[Órás szabadság, vacances horlogères, 1957](#)

[Elköltözünk a Bregnard-házba](#)

[Karácsony-Újév, 1957-1958](#)

[Magyarországi csalódások és svájci örömeink](#)

[Pocó genfi diák lesz](#)

[Új barátaink](#)

[Órás szabadság, 1958](#)
[Bontogatjuk szárnyainkat](#)
[A viszontlátás](#)
[Epilógus](#)

Impresszum

Minden jog fenntartva a következőkre kiterjedően: film, rádió és televízió, fotomechanikus reprodukció, hangfelvételek, elektronikus média és újrányomtatás.

A korrektúra és a tartalom a szerző munkája és felelőssége.

© 2015 novum publishing kiadó

ISBN Könyv: 978-3-99038-881-5

ISBN e-book: 978-3-99038-882-2

Lektor: Tömösvári Emese

Borítókép: Király Mária

Borítóterv, layout & szedés: united p. c. kiadó

Illusztráció: Király Mária (77)

www.novumpublishing.hu

Ajánló

Unokahúgaimnak, Dietlindnek, Denisnek, Ildikónak
és gyermekeiknek, Alainnak, Csillának, Frankának,
Nielsnek;
bátyáimnak és feleségeiknek, Ernőnek, Gézának, Birgitnek,
Heidinek;
a magyarországi Király és Várhalmi-Weigele rokonságnak
s minden magyar és svájci barátomnak

Előszó

Évtizedek kódéből merültek fel bennem az alábbiakban leírt emlékek. Az események óta már több mint 50 év telt el. Ez a „múltidézés” a legtisztábban megőrzött események összessége, időbeli sorrendben bemutatva, elsősorban a következő generációknak szánva.

Bár ez az írás nem tudományos történeti munka, történelmi és történeti igazságra törekedtem tárgyilagosan, minden „írói fantázia” nélkül. Levéltárakban nem kutattam, a magyar politikusok életrajzi kivonatát a Wikipediában találtak alapján összegeztem. Ami a hármunk életét illeti, kizárólag valós eseményeket írtam le, amelyeknek emléke nagyrészt még ma is élénken él bennem. Amikor a kétségeim túl erősek voltak, vagy amikor bizonyos mozzanatok csak nagyon halványan, szinte áttetsző alakban kerültek lelki szemem elé, nem haboztam két bátyám, Ernő és Géza segítségét kérni. Sokszor eligazítottak az emlékek útvesztőiben, de többször az is előfordult, hogy kérdéseim válasz nélkül maradtak, mert a közös élményekből mindhármunkban azonos epizódokat törölt ki az idő.

Szüleink máig megőrzött levelei nagy segítséget nyújtottak az események felidézésében. Édesapánk mérnöki precizitással keltezte válaszait, és jelezte a mi leveleink dátumát és a megérkezések időpontját is. Tőlünk rendszerint három leírást kaptak egy borítékban, mert mindegyikünk a saját stílusában vázolta a történeteket. Ezt roppant élvezték, és általában kommentálták beszámolóink tartalmát is. Meg kell említeni Édesapánk 1957-es és 1958-as évi zsebnaptárában talált bejegyzéseit is, amelyek különösen értékes támpontot nyújtottak, mert lehetővé tették, hogy most, oly sok év után, az általuk átélt eseményeket időrendi pontossággal idézhessem.

Mire jó e visszapillantás a múltba?

A múlt ismerete nélkül az ember olyan, mint a gyökértelen hínár, amelyet a hullámverés ide-oda ráz és sodor. Erős gyökér nélkül az ember az események viharában tehetetlenül sodródik és zúzódik, amíg nyomtalanul el nem tűnik.

Gyermekkorunkat a második világháború, ifjúságunkat az 1956-os forradalom szakította félbe. Történelmi események szemtanúi, sőt résztvevői voltunk. Ezek az események a mai iskolásoknak már csak évszámokat jelentenek. A második világháború: 1939-1945; a forradalom: 1956. Az évszámok pedig félbeszakadt, megváltozott, sokszor megtört életutak millióit rejtik. Az itt leírt történet egy magyar család életének egy rövid szakaszát (1956-1958) részleteiben mutatja be, feltárva azokat a változásokat, amelyeket az '56-os forradalom leverése vont maga után. Ezt követi, a barátok kérésére írt Epilógus, amely röviden vázolja a lepergett évtizedek főbb eseményeit. Így az olvasó teljes képet kap a család minden tagjának sorsáról.

Múltunk felidézése egyben alkalmat adott, hogy emléket állítsak szeretett szüleinknek, szerető testvéreimnek és Cécile Membrez-nak, a mi nagyrabecsült Cécile néninknek, mert az ő fáradhatatlan segítsége nélkül nem kezdhettünk volna új életet Svájcban. Meleg barátsággal gondolok vissza a vidám gyermek- és ifjúkori pajtásomra, Csureszra is, akinek „villámlátogatása” adott indító erőt a már előzetesen többször latolgatott távozáshoz.

Hálásan emlékezem a három nagylelkű courtételle-i óragyáros házaspárra is, Messieurs et Mesdames Grillon, Rais és Lehmanra, akik Cécile nénit támogatták, és minket meleg szívvel felkaroltak: munkát adtak az üzemükben, tehát fizetést biztosítottak, és egy kellemesen berendezett lakással vártak.. De nem feledkezem meg Mademoiselle Fleuryről és Mademoiselle von Muraltról sem, akik szintén

„őrangyal”-ként figyeltek rám svájci életem első éveiben. Ma sajnos már csak a szívünkben élnek.

Említhetnék még sok nevet, de lehetetlen itt felsorolni a sok segítőkész rokont és barátot, akik életem egy-egy nehezebb pillanatában mellettem voltak: megannyi „őrangyal”, akinek szeretete napjaimat ma is átmelegíti. Külön köszönettel tartozom unokatestvéremnek, Király Péternek és feleségének, Évinek, akik figyelmes olvasóként e szövegen sokat javítottak, Hildegard Stroudnak és Tömösvári Emesének, kiknek árgus szemei a legkisebb hibát észrevették, és last but not least, kedves barátomnak, dr. Szára Jánosnak, aki szerzői tevékenységem első lépéseit bölcs tanácsaival támogatta.

„Emlékezni kötelesség”, mondja a francia.

Ez a „devoir de mémoire”.

Legyen ez az emlékirat kapocs a múlt és a jövő között.

Király Mária

Lausanne, 2015

Az 1956-os forradalom - Szökésünk

„Bár zord a harc, megéri a világ,
ha az ember az marad, ami volt:
Nemes, küzdő, szabadlelkű diák.”

(Ady Endre)

Előzmények: 1956 eseményei

1956 októbere napsütéses, száraz, színes, ragyogó őszi hónap volt. Géza és én a váci gimnáziumba jártunk, szeptember elseje óta. Ez időben Magyarországon az iskolaév szeptember elsején kezdődött. Én 16 éves voltam, Géza egy évvel idősebb. Ernő mint harmadéves egyetemista a gödöllői agrármérnöki karon tanult, s ott internátusban lakott. Ernő (akit mi Pocónak hívtunk) erdőmérnök szeretett volna lenni, de nem vették fel a soproni erdőmérnöki karra, így a gödöllői Agrártudományi Egyetemre került.

1956 októberének első hetei nem hoztak változást a megszokott, nyugodt, kisvárosias életünkbe. Mint mindig, most is reggel fél 7-kor keltünk, mert legkésőbb fél 8-kor kellett indulnunk a gimnáziumba, amelynek ódon épülete a városközpontban volt, legalább 20 percnyi járásra a mi külvárosi lakásunktól. A tanítás 8 órakor kezdődött, de 8 óra előtt 10 perccel becsöngettek, s mindenkinek el kellett foglalnia a helyét az osztályában. Általában 50 perces óráink voltak, s a nap utolsó órája, azaz az ötödik, 13 órakor fejeződött be. Kétszer hetente énekkar vagy valami más gyűlés miatt 14 órakor jöttünk ki, s mentünk haza ebédelni. Bár a délelőtti program hosszúnak tűnhet, ez az időbeosztás azzal a nagy előnnyel járt, hogy a délutánjaink teljesen szabadok voltak!

Természetesen lehetett a délutánt olvasással, tanulással vagy házimunkával is tölteni, de kinek volt ehhez kezdve, amikor a barátok, azaz az öntödei lakótelep gyerekei már gyülekeztek a ház előtt, s tervezték a jó délutáni játékokat? Télen szánkózás, korcsolyázás vagy sielés a Vízfogóban, nyáron kuglizás, sakk- vagy röplabdabajnokság, focizás, kirándulás, megannyi szórakozás, amelyeket a telepi fiatalság szervezett. Így ment ez éveken át, de 1956

októberében én már betöltöttem a 16-ik évemet, tehát a délutánokat vagy olvasással (kötelező olvasmányok), vagy tanulással illett töltenem. A gimnázium harmadik évében már elég sok házi feladatunk volt, pl. egy irodalmi mű elemzése, orosz nyelvtan és irodalom gyakorlása, vagy matematika és fizika feladatok megoldása, sőt, a harmadik osztályban megkezdük az ábrázoló geometriát is, ami szerkesztési feladatokkal járt.

Persze kikapcsolódás is kellett, és ezt számomra a baráti látogatások jelentették. Korombeli osztálytársakkal, B. Iluskával, K. Ilkóval vagy a telepi P. Zsuzsival és S. Marival könyvekről, filmekről beszélgettünk, s napilapokat is olvastunk rendszeresen. Emlékszem, engem az 1952-es helsinki olimpia vezetett a napilapok olvasására; persze 12 éves koromban kizárólag a sporteredmények érdekeltek. De később, az általános iskola utolsó évében, a 8. osztályban már a napi eseményeket is követtem, és e kortól kezdve rendszeres újságolvasó voltam.

A „Király gyerekek” 1955 nyarán: Ernő (Pocó), Mária (Babszi) és Géza (Öcsi) a lakótelep kertjében (Vác, Temető út 6-8).

A váci Sztáron Sándor gimnázium 1956-ban

Sőt ekkor már tudtam a „sorok között is olvasni”. Könnyű volt észrevenni a kommunista propaganda és a valóság közötti ellentétet. Az államosítások és az ezekkel járó gazdasági romlás, az alapvető iparcikkek hiánya, a határok teljes lezárása, a külföldi újságok betiltása, a „vasfüggöny” mögötti bezártság csak fokozták az emberek bizalmatlanságát a rendszerrel szemben.

A fiatalság politikai érlelődéséhez hozzájárult az is, hogy ezekben az időkben a családok csak egyetlen rádióval rendelkeztek (a televízió még ritkaságszámba ment), s a híreket a gyerekek a szülőkkel együtt hallgatták, s így természetesen hallották a szülők megjegyzéseit is. Ezeket azonban tilos volt elismételni bárkinek vagy elmondani az iskolában.

- Vigyázz, a falnak is füle van - mondogatták a szülők, mert tudták, hogy besúgók sokasága figyel a lakosság

minden lépését. A koholt vádak alapján hozott jogtalan ítéletek megfélemlítették az embereket. A szülők rettegése és óvatossága a külvilággal szemben átszivárgott a gyermekekbe is. De a fiatalok az iskolákban a saját bőrükön is megismerték az önkényuralmat: Sztálin és Rákosi nevének hallatára kötelező volt felállni és egy-két percig közösen skandálni olyan jelmondatokat, mint pl. „Éljen Sztálin, éljen Rákosi”.¹ Szintén kötelező volt egyes szovjet propagandafilmek megtekintése, amelyek a nagy Szovjetunió dicsőségét méltatták. A suttogva, titokban elmesélt politikai viccek tovább fokozták a politikai éberségünket.

¹ Rákosi Mátyás (1892–1971, Ada-Gorkij, Szovjetunió): az ötvenes években az ország egyetlen pártjának, a Magyar Dolgozók Pártjának, azaz a kommunista pártnak a főtitkára, s ezáltal az ország teljhatalmú ura. Szovjet kiképzés után, 1944-ben a szovjet hadsereggel jön vissza Magyarországra, és Moszkva hűségese kiszolgálója marad, 1956 nyaráig, amikor szovjet parancsra távoznia kell a kormányból és az országból. A Szovjetunióban folytatja életét haláláig.

Így az 1956-os év váratlan eseményeit egy politikailag érett fiatalság figyelte és követte. Az első nagy esemény Hruscsovnak a Szovjet Kommunista Párt XX. Kongresszusán elhangzott, Sztálin elleni beszéde volt. Sztáliné, akinek a legenyhébb kritizálása is több évi börtönt jelentett. A nagy Sztálin, a népek apja, akit állva és tapsolva percekig éljeneztünk, s akinek a halálakor, 1953. március 5-én, 5 percig tartó néma mozdulatlansággal tisztelgett az egész ország, íme, nem volt más, mint egy vérengző zsarnok! Mi persze ezt már tudtuk, de hogy ezt hivatalosan maguk a szovjet vezetők is elismerik, szinte hihetetlennek tűnt, és robbanó bombaként hatott.

De nekünk, diákoknak, tantárgyainkra kellett összpontosítani figyelmünket, s egy-két zaklatott nap után visszasüppedtünk a tanulásba. Ekkor még nem vettük észre, hogy ez a kongresszus elindított egy élet-halál harcot az ún. „sztálinisták” és „reformisták” között. Hébe-hóba felfigyeltünk egy-egy újságcikk erőteljesebb hangjára, de

nem tulajdonítottunk különösebb jelentőséget ezeknek a híreknek. Természetesen sem a rádió, sem az újságok nem adtak hírt a Petőfi-kör Budapesten zajló, rendszeres és nagysikerű sajtóvitáiról, ahol a fiatal kommunisták bírálták a rendszert, és követelték

Rajk László² rehabilitását és Nagy Imre³ visszavételét a kormányba. Természetesen a külföldön lezajlott politikai eseményekről, mint pl. a berlini, majd a lengyelországi tüntetésekről sem volt tudomásunk.

² Rajk (Reich) László (1909–1949, Székelyudvarhely–Budapest): erdélyi, osztrák származású csizmadiamester fia. 1930-as évektől Budapesten tanul, itt ismerkedik meg az illegális kommunista mozgalommal; Franco ellen harcol, 1941-ben tér vissza Magyarországra. 1946-ban belügy-, majd 1948-ban külügyminiszter. Kémkedés koholt vádjával 1949. október 15-én kivégzik. (Forrás: Wikipedia)

³ Nagy Imre (1896–1958, Kaposvár – Budapest): paraszti család gyermeke, 1921 óta a kommunista mozgalom tagja. 1930-tól 1944-ig a Szovjetunióban él, a Komintern Agrárintézeténél dolgozik. 1944-ben a Szovjet Hadsereggel tér vissza Magyarországra Gerő Ernő, Révai József és Vas Zoltán társaságában. 1945-ben kidolgozza a földreformot, és végrehajtja a földosztást, ami népszerűvé teszi. 1953-tól miniszterelnök, reformjaival enyhít a gazdasági és politikai nyomáson. 1955-ben Rákosi fölénybe kerül, eltávolítja őt a kormányból, és kizárja a Pártból. 1956-ban a forradalom nyomására visszaveszik a kormányba, amelyet demokratikus kormánnyá alakít. 1958. június 16-án kivégzik. (Forrás: Wikipedia)

Információk hiányában nyugodtan éltük a diákéletünket. Július elején befejeztem a gimnázium második tanévét, s megkezdtem a rég várt nyári vakációt. Kirándulások a Naszály tetejére, strandolás a Pokol szigeten és a Népfürdőben, röplabda vagy sakkbajnokság, a telepi ifjúság nagyon változatos programmal töltötte be a szünidőt!

Ezeket a szép, meleg nyári heteket szakította meg 1956 második nagy eseménye.

Július közepe táján a rádió váratlanul közölte a lakossággal, hogy Rákosi Mátyás betegség miatt lemondott a párttitkári posztjáról, és gyógyulás céljából a Szovjetunióba költözött. Mindenki tudta, hogy Rákosi ezt

nem önszántából tette. Rákosi ellenállást nem tűrő, gyűlölt zsarnok volt, akit előző héten még jó egészségben láttak az elvtársak.

Moszkva valamilyen okból úgy döntött, hogy Rákosit teljesen eltávolítja a politikai életből. Senki sem sajnálta távozását, de nem értettük e döntés célját. Talán javulást jelentene?

Sajnos nem jelentett javulást. Csalódottan vettük tudomásul, hogy Rákosit egy hasonszőrű, hírhedt, kegyetlen sztálinista, Gerő Ernő⁴ fogja a párttitkári székben követni. Tehát nem „tisztogatásról”, a sztálinisták eltávolításáról van szó. De akkor miről van szó? – kérdeztük tünődve.

⁴ Gerő Ernő (Singer Ernő, 1898–1980, Terbegec – Budapest): 1918-tól a kommunista mozgalom tagja, részt vesz a Tanácsköztársaságban, amelynek bukása után Bécsbe menekül. 1922-ben visszatér Magyarországra, ahol 1924-ben letartóztatják és 15 évi börtönre ítélik. Azonban még ugyanebben az évben kiadják a Szovjetunióba, ahol letelepszik, felveszi a szovjet állampolgárságot, s a KGB ügynöke lesz. Részt vesz a Franco elleni spanyol polgárháborúban; 1939-től megint a Szovjetunióban él. 1944-ben a Szovjet Hadsereggel tér vissza Magyarországra. 1945 és '49 között közlekedésügyi-, majd pénzügyminiszter, 1953-tól belügyminiszter. 1954 és 1956 között mint a Gazdaságpolitikai Bizottság elnöke minden erejével próbálja Nagy Imre reformjait megghiúsítani. 1956. október 25. után a Szovjetunióba távozik, ahonnan 1960-ban tér vissza, de politikai szerepet már nem kap. (Forrás: Wikipedia).

Csak évtizedek múlva, az 1956-os eseményekről írt politikai könyvek tanulmányozása alapján ismertem meg a moszkvai döntés valódi okát, amit érdemes röviden elemezni, mert ez a döntés váltotta ki 1956 harmadik nagy eseményét, Rajk László rehabilitációját és az október 6-án lezajlott újratemetését, amely az 1956-os forradalomhoz vezetett.

Rajk drámájának a háború után kirobbant szovjet-jugoszláv ellentét volt a háttere. Rajk Lászlót és három társát „Jugoszlávia javára való kémkedés” címén 1949-ben kötél általi halálra ítélték és kivégezték. E hamis vád

Rákosi és Gerő koholmánya volt, de ebben az ördögi tervben több politikus is szerepet vállalt.

Rajk kivégzése Titónak szólt, aki nem volt hajlandó a szovjet vezetésnek behódolni, hanem nemzeti alapokon nyugvó, önálló, Moszkvától független szocialista rendszert épített ki.

Az európai politikai helyzet azonban 1954-ben megváltozott. Nyugat-Németországot bevették a NATO-ba, és ennek a német hadsereg újraszervezése lett a következménye. Az új helyzet rákényszerítette a szovjet vezetőséget, hogy Titóval békét kössön, sőt, hogy szövetségre lépjen vele, mert szüksége volt Tito katonai támogatására egy nemzetközi konfliktus esetén. Ezt a szövetséget Tito nem adta „ingyen”, hanem követelte régi ellenségének, Rákosinak eltávolítását, s a Jugoszlávia-ellenes kampány áldozatainak rehabilitálását.

Így került sor júliusban Rajk László és társai rehabilitációjára és október 6-án újratemetésükre. Ez a temetés volt 1956 harmadik nagy eseménye, október 23-a közvetlen előzménye. Mi vidéken csak újságokból és a rádióból értesültünk az ünnepélyes szertartásról. Emlékszem, csúnya, esős nap volt, s a rádió helyszíni közvetítést adott a temetésről. A gyászbeszédeket azok tartották, akik Rajk Lászlót és társait 1949-ben halálra ítélték. Csak hét év telt el a kivégzés és a hóhérok vallomása között. Gerő Ernő, Farkas Mihály⁵, Kádár János⁶ s a többi ludas ejtették a krokodilkönnyeket. De a nép érezte, hogy ez a mea culpa nem őszinte, hogy a bűnösök csak kényszerből mutatnak bűnbánatot, és ezért akart – néma tüntetésként – ott állni a ravatalnál. Rajk Lászlót és társait 200 000 ember kísérete utolsó útjára, ami az akkori időkben megdöbbentő eseménynek számított, és nem került el az ország figyelmét. Tudtuk, hogy ez a tömeges jelenlét nemcsak a gyászt, hanem a hóhérok elítélését is jelenti.

5 Farkas Mihály (Löwy Hermann, 1904–1965, Abaújszántó – Budapest): 1921-ben,

Kassán belép a Csehszlovák Kommunista Pártba (CSKP). 1925-ben 6 évi börtönre ítélik. Szabadulása után Prágába, majd Moszkvába megy. 1936-ban és '37-ben részt vesz a spanyol polgárháborúban, de visszatér Moszkvába. Itt igazol át, Rákosi Mátyás kérésére, a CSKP-ból a Magyar Kommunista Pártba (MKP). 1944 novemberében érkezik vissza Moszkvából Magyarországra (Gerő Ernővel, Révai Józseffel és Nagy Imrével). Fő feladata a rendőrség újjászervezése. 1948-tól honvédelmi miniszter, majd vezérezredes, 1952-től hadseregtábornok – katonai képzettség nélkül. Fia, Vlagyimir, hírhedt ÁVO kihallgató tiszt volt. 1956-ban Rákosi lefokozza, és ráhárítja az elkövetett törvénysértésekért a felelősséget. 1957-ben a Kádár kormány 6 évi börtönre ítéli, de 1960-ban egyéni kegyelemmel szabadul, s a Gondolat Kiadónál mint idegen nyelvű lektor fejezi be pályafutását. (Forrás: Wikipedia)

6 Kádár (Csermanek) János (1912-1989, Fiume-Budapest), szegény család gyermeke, 1918-ban Budapestre költöznek, itt végzi el iskoláit és tanulja ki az írógépműszerész szakmát. 1931-ben belép az illegális Magyar Kommunista Pártba. 1933-ban börtönbüntetésre ítélik. A börtönben megismerkedik a kommunista vezetőkkel, többek között Rákosi Mátyással. Szabadulása után visszatér a Kommunista Párthoz, majd 1943-ban új mozgalmi nevet kap: Kádár János. 1948-1950 belügyminiszter, megszervezi a Rajk-pert. 1951-ben letartóztatják, majd 1952-ben életfogytiglan fogságra ítélik. Nagy Imre kormányzása alatt, 1954-ben rehabilitálják. 1955-től a Magyar Dolgozók Pártja Pest Megyei Pártbizottságának első titkára. 1956 október 30-án államminiszter a Nagy Imre-kormányban. November elsején átáll a szovjetekhez, és Moszkvába megy. A szovjetek őt nevezik ki az ellenkormány élére. 1956. november 4-én orosz katonai gépen visszajön Szolnokra, majd onnan november 7-én Budapestre. Megszervezi a megtorlást és a kommunista rendszer visszaállítását. 1988-ig Magyarország első embere marad. (Forrás: Wikipedia)

A forradalom kitörése

Rajk László temetése után még nagyobb érdeklődéssel olvastuk a napilapokat, és csodálkoztunk az egyre szókimondóbb követeléseken. - Olvastad? - kérdeztük egymástól hitetlenkedve, s nyújtottuk az újságot egy osztálytársnak vagy barátunk.

Számunkra persze az iskolai tanulmányok álltak előtérben, és szorgalmasan jártunk a gimnáziumba, ahol a tanárok nem fűztek megjegyzést a különböző politikai fordulatokhoz. Nem emlékszem, hogy pl. egy történelem órán 1956 bármelyik eseményét megtárgyaltuk volna. Mi, középiskolások, még nagyon fiatalnak számítottunk, s más feladatunk nem volt (a felnőttek szerint), mint tanulni. Persze az is feltételezhető, hogy hozzánk hasonlóan tanáraink is el voltak vágva a központtól, és csak később és mások leírásából ismerték meg az eseményeket. Így történt ez október 22-én és 23-án is.

Hétfő, október 22-e, egy szokásos tanítási nap volt. Valaki az osztályból kezembe nyomta a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) újságját, és mondta: Ezt olvasd!

Egy erős hangnemű cikk valóban elítélte a magyar reformpolitikus, Nagy Imre félreállítását és politikai rehabilitációját követelte, hasonlóan Gomulka rehabilitációjához, akit október 19-én visszavettek a lengyel kormányba. Mosolyogtunk a meglepetéstől és az örömtől, hogy egy ilyen követelést nyíltan le mernek írni, s boldogan adtuk egymásnak az újságot. Ebben a számban már az egyetemi diákság új mozgalmáról és a másnapi gyűléséről is szó volt. Emlékszem, egy példányt hazavittem, hogy Anyunak megmutassam.

Anyu éveken át figyelemmel (és türelemmel) követte nap mint nap az én iskolai beszámolóimat. Ideális hallgató volt, sohasem szólt közbe, s nem is mondott véleményt, nem

dorgált meg, amikor az órák alatt elkövetett huncutságokról mondtam részleteket, hanem élvezettel végighallgatta „előadásaimat”, s jókat mulatott. Sokszor siettem haza, s már alig vártam, hogy mesélhessek neki. Ezek a kellemes, vidám beszámolók fiatalságom kedves emlékei közé tartoznak.

Október 22-e csodálatos őszi nap volt, így Apu kivett két nap szabadságot, és a káprázatos színekben tündöklő Naszályba kirándult. A száraz, napos ősz a lombdőket lángolóvá tette, s ezt a ritka színpompát akarta akvarellekben megörökíteni. A természet mintha megérezte volna a jövőt, s a történelem előfutáraként lángba borult.

Az egyetemeken már valóban forrongások voltak, de mi Vácott ebből semmit sem észleltünk, mert Vác, bár több középiskolával büszkélkedhetett, nem volt egyetemi város. Így másnap, kedden, október 23-án is nyugalomban, zökkenőmentesen folyt a tanítás, s mi 13 óra után semmit sem gyanítva mentünk haza. Ekkor még nem sejtettem, hogy ez a délelőtt volt életem utolsó iskolanapja magyar nyelven, magyar hazámban!

Emlékszem, otthon ebéd közben arra lettünk figyelmesek, hogy a rádió bementa, hogy Budapesten az egyetemista diákok felvonulását a Belügyminisztérium mégis engedélyezi. Egy órával később jött egy tilalom, majd a délutáni órákban megint egy engedélyezés. Ez nyíltan mutatta, hogy a politikai vezetők haboznak, kapkodnak. De mi nem sejtettünk semmit, nem gondoltunk semmi másra, mint egy egyszerű felvonulásra. Nem tudtuk, hogy az egyetemisták felvonulásához Budapest lakossága is csatlakozott. Nem tudtuk, hogy ekkor már több tízezres tömeg gyűlt össze a Bem téren, ahol beszédek és hazafias szavalatok hangzottak el. Nem tudtuk, hogy üzemi dolgozók, irodai alkalmazottak a munkából kijöve beálltak a sorba, és meneteltek a Bem térre, a Parlamenthez vagy a Magyar Rádió épületéhez.

Délután hat óra felé a Kossuth adó megint hivatalos szöveget olvasott fel, amelyben bejelentették, hogy Gerő Ernő kormányfő és a kormány több tagja nyolcnapos jugoszláviai útjukról megérkeztek Budapestre, és Gerő Ernő este 8-kor rádióbeszédet fog tartani. Ezt a beszédet az egész ország lakossága feszülten várta. Amilyen nagy volt az elvárás, oly nagy lett a csalódás! Egy fölényes, megvető, a felvonulókat rendbontó fasiszta csürhének nevező és a szokásos kommunista frázisokkal teletűzdelt provokáló beszéd volt! Olaj a tűzre!

Apu és Pocó nem lévén otthon (Pocó még Gödöllőn volt az egyetemen, és Apu csak 24-én tért haza a naszályi kiruccanásról), mi Anyuval és Gézával hármásban hallgattuk Gerőt, és fel voltunk háborodva.

Telefon-összeköttetésünk nem volt (ezekben az években még a privát telefonok vidéken ritkaság számba mentek), így halvány fogalmunk sem volt arról, hogy mi történik Budapesten. A rádió nem jelzett Gerő beszéde után semmit, s nem emlékszem, hogy bemondta volna, hogy az egyetemisták küldöttsége délután óta várja, hogy 16 pontban összefoglalt reformjavaslataikat a rádióban felolvashassák. Arról se tudtunk, hogy a Parlament előtt 100.000 ember skandalja Nagy Imre nevét, és követeli visszavételét a kormányba, sem arról, hogy a Rádió épülete előtt 20.000 ember gyűlt össze, és hogy ezrek mentek ledönteni Sztálin 20 méter magas bronzszobrát.

Így a tájékozatlanságomnak köszönhetően minden izgalom nélkül feküdtem le, gondolván a másnapi órarendre, s reméltem, hogy nem fognak egy tantárgyból se feleltetni.

Másnap reggel, október 24-én, mint mindig, figyelemmel hallgattuk a 7 órai híreket. A megszokott fiatal női hang azzal kezdte, hogy: „Ma éjjel ellenforradalmi erők megtámadták a Rádió épületét”. Ez a mondat magában még nem lett volna meglepő, mert már hozzászoktunk az állami szóvivők túlzásaihoz, hamis vádaskodásaihoz és

hazugságaihoz, hanem az döbbsentett meg, hogy a felolvasás alatt hallani lehetett a puska- és gépfegyverlövésüket! Nem hittünk fülünknek! Mi történik itt? A bemondónő mondatait gépfegyverek ropogása kísérte, hol erősebb, hol gyengébb háttérrel adta a női hangnak. Csak álltunk dermedten és mondtuk egymásnak Gézával: - Te, itt lőnek! Hitetlenkedve hallgattuk a lövéseket, hiszen a fegyvertartást a törvény szigorúan tiltotta! Fegyverrejtegetésért halálbüntetés járt, és fegyvertartási engedélyt csak a politikai rendőrség magas rangban lévő tagjai, a hírhedt Államvédelmi Osztály (ÁVO) tisztjei vagy hivatásos katonatisztek kaptak.

- Honnan vannak a fegyverek? Kik lőnek? - álmétkodtunk.

Pedig lőttek, sőt annyira lőttek, hogy a bemondó feltett egy hanglemezt, és jobbnak látta elhagyni az életveszélyes termet! A lemez pedig pár perc múlva lejárt, s forgott tovább (ez még egy 78-as fordulatszámú lemez lehetett), s hallottuk azt a kesergő-horzsoló hangot, amit a barázdán kívül szaladó tű a magányosan forgó lemezre karcolt. Ez a „dal” mindent elárult az egész országnak!

Gézával izgatottan kaptuk be a reggelit, és rohantunk a gimibe. Itt már mindenki a budapesti eseményekről beszélt, és úgy üdvözöltük egymást, hogy:

- Hallottad? Hallottad? A Rádió épületében lőnek! - vagy - Hallottad, a lemez lejárt, s nem volt ott már senki, aki a lemezjátszót leállította volna!

Nyüzsgött az egész gimnázium, mint egy megzavart hangyaboly.

Voltak, akiknek rokonuk vagy apjuk éjjel érkezett Pestről vonattal (sok váci lakos dolgozott és dolgozik még ma is Budapesten), s akik ott voltak a Rádiónál, vagy részt is vettek a tüntetéseken, hazaérve elmondták a történeteket. Fiaik, lányaik ezeket most lelkesen továbbadták nekünk. Percek alatt megtudtuk, hogy Budapesten kitört a forradalom, hogy a Rádió épületéből az ÁVO-sok rálőttek a tömegre, hogy a Sztálin-szobrot ledöntötték, hogy Nagy

Imre - a reformpolitikus, a magyarság Gomulkája, akinek visszavételét a kormányba százezer ember követelte a Parlament előtt - megjelent késő este, és a Parlament balkonjáról beszédet intézett a tömeghez.

Szó volt még a szovjet tankok bevetéséről, orosz könyvek, Sztálin, Rákosi mellképeinek égetéséről és a vörös csillagok eltávolításáról! Mi ezeket a híreket ragyogó szemmel fogadtuk és lázasan terjesztettük őket tovább.

A tanári kar is zaklatott lelkiállapotban lehetett, mert nem küldtek be az osztályokba, hagyták, hogy a diákság a folyosókon és az iskola udvarán tárgyalja meg az eseményeket. De azért szoros tanári felügyelet alatt voltunk!

Arra nagyon tisztán emlékszem, hogy tilos volt a csoportosulás. „Semmi csoportosulás!” - hallatszott innen-onnan a tanárok hangja.

Még ma is látom osztályfőnökömet, S. Károlyt, ahogy közeledik felénk (négyen tárgyaltuk izgatottan a legújabb híreket), és mosolyogva mondja, hogy 3 diák együtt beszélgethet, de négy diák együtt, az már csoport, tehát a negyediknek távoznia kell!

Miután a hírmondók egyre merészebb, harciasabb eseményekről számoltak be, a tanári kar úgy döntött, hogy a tanítást határozatlan időre felfüggeszti. Biztonságosabb volt a diákságot hazaengedni, mint 350 fellelkesült, lázas fiatal fedél alatt tartani!

Valóban voltunk már egy páran, akiket a forradalom forró szele lángra lobbantott! Körülbelül 10-11 óra lehetett, amikor tanári felszólításra elhagytuk a gimnázium épületét, de nem akartunk egyenesen hazamenni, mintha semmi sem történt volna!

- Pesten élet-halál harc megy a szovjet tankok ellen, s mi itt csak állunk és traccsolunk! Tegyük is valamit! - mondtuk.

Nem tudom, melyikünk ötlete volt, hogy menjünk mi is orosz könyveket égetni a Széchenyi utcai Központi

Könyvesboltba. Orosz és marxista-leninista politikai propagandakönyvekből volt itt bőven, évek óta ott díszeltek a bolt kirakatában, Lenin, Sztálin és Rákosi gipsz mellszobrai társaságában.

A Központi Könyvesbolt alig tízpercnyi járásra volt a gimnáziumtól. Talán olyan öt-hattagú csoport lehettünk, amikor a Széchenyi utcában hozzánk szegődött egy régi jóbarát, K. Lali, aki egy másik osztályból „szabadult”. Együtt mentünk be a könyvesboltba, szépen köszöntünk, és kértünk „égetni való könyveket”. Nagyon udvarias kis forradalmárok voltunk mi!

Ekkorra természetesen már egész Vác értesült a pesti eseményekről!

Az eladók nem is tétováztak:

- Menjetek, vigyétek ezeket, itt a gyufa, égessétek odakint a járdán - mondták mosolyogva, s adták az előkészített könyveket. Mintha már vártak volna, szinte úgy tűnt, hogy helyettük is égetünk!

Orosz tankönyvek, Marx, Engels munkái, kommunista gazdaságpolitika, már nem is emlékszem, mi minden került máglyára.

Közben kaptunk gipsz mellszobrokat is törésre, és micsoda örömmel vagdostuk a Rákosi- és Sztálin-fejeket a járda betonjára! Puff, puff, röpdöstek szerteszét a fehér gipsztöredékek, s már szaladtunk is be az üzletbe egy újabb fejért. Így ment ez egy jó félórán át, amikor az eladók kijelentették, hogy a lényegét elégettük, a többi könyvért kár lenne. Ezután, mint akik megtették kötelességüket, elégedetten hazamentünk.⁷

⁷ Csak 1998-ban tudtam meg egy véletlen beszélgetés alkalmával K. Lalitól, hogy minket akkor valaki észrevétlenül lefényképezett, többeket hátulról, őt profilból, tehát felismerhetetlenül, engem viszont szemben, teljes nagyságomban! Erről Lali 1958-ban egy rendőri kihallgatás alatt szerzett tudomást, amikor a rendőr elővette a könyvesbolt előtt készült fényképet, és kérdezte, hogy ismeri-e ezt a lányt, s rám mutatott. Lali természetesen nem ismert senkit ezen a fényképen!

A forradalom átmeneti győzelme és leverése

A jól sikerült könyvégetés után boldogan meséltem „forradalmi tevékenységemet” Anyunak, de ő ezúttal csak fél füllel hallgatott, minden gondolata az ő egyetemista fia körül forgott. Pocó még nem jött vissza Gödöllőről! Telefonunk nem volt, nem tudtuk, mi van vele, hol van, mit csinál. Apu viszont délután visszatért a naszályi kiruccanásáról egy pár szép akvarellal, és hitetlenkedve hallgatta a történeteket. Most már csak Pocó hiányzott, hogy a család teljes legyen.

A tüntetők és felkelők nyomása alatt a politikai események hihetetlen gyorsasággal követték egymást. Október 24-én Nagy Imrét visszavették a kormányba. Ez volt az egyetemi ifjúság és a magyar nemzet első követelése. De a tüntetések nem szűntek meg, egyesek fegyverrel harcoltak, de sokan zászlókkal vonultak a Parlament elé, és követelték egy új demokratikus szocializmus bevezetését és a megszálló szovjet csapatok kivonását az országból.⁸ A tüntető tömeg kórusban skandálta a „Ruszkik, haza!” felszólítást. Budapesten megállt a munka, és hamarosan a vidéki üzemek is sztrájkba léptek. A párttitkárokat, politikai és gazdasági vezetőket lecserélték, új „forradalmi bizottság”-ok alakultak, a gyárak vezetését a munkástanácsok vették át. Egy nappal később, október 25-én, Pocó is megérkezett, a család nagy megkönnyebbülésére. Ez volt az a nap, amikor a hírhedt Gerő Ernő a Parlament előtt tüntető tömegre lövetett, lemészárolva 300 fegyvertelen embert. Másnap Gerőt a szovjet küldöttség parancsára leváltották.

⁸ Egy Moszkvától független, nemzeti érdekeken alapuló szocialista rendszer kiépítése volt az 1956-os forradalom legfőbb célja.

Keresztút a Naszály felé, Apu akvarellje,
1956. október 23-án készült.